

**K PROBLEMATIKE NADOBÚDANIA SOCIOKULTÚRNEJ KOMPETENCIE
V RÁMCI OSVOJOVANIA CUDZÍCH JAZYKOV
THE QUESTION OF ACQUISITION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE IN
THE FOREIGN LANGUAGE TEACHING-LEARNING PROCESS**

ROHALOVÁ Edita (SR) – ROHAL Michal (SR)

ABSTRACT

The adaptation of socio-cultural individualities of the nation, of which language we are studying, belongs to priority components of the overall foreign language educational process. The mentioned facts form questions related to a correlation of the language and culture. It significantly influences a complex acquiring of foreign language communicative skills.

KEY WORDS

foreign language communicative competence, intercultural communication, process of foreign acculturation, factor of integration, cultural value, dialogue of cultures

ÚVOD

Výsledky lingvodidaktických výskumov v oblasti vyučovania a osvojovania cudzích jazykov prinášajú aj niektoré dôležité poznatky o tom, že súvzťažnosť jazyka a kultúry sa markantne dotýka aj problematiky nadobúdania bilingválnych schopností – nadobúdania cudzojazyčnej komunikatívnej kompetencie ako finálneho produktu osvojovacej činnosti. Pochopenie uvedeného vzájomného vzťahu jazyka a kultúry, transformácia a aplikácia tejto korelácie do teórie vyučovania cudzích jazykov prezentuje racionálnu snahu zdokonaľovať proces cudzojazyčnej výučby a zefektívňovať výsledky.

MATERIÁL A METÓDY

Proces vzdelávania v oblasti cudzích jazykov sa v súčasnosti odlišuje od niektorých zaužívaných princípov tým, že dosiahnutie tradičnej komunikatívnej kompetencie, ktorá je stále aktuálna, sa rozširuje o získanie inonárodnej kulturologickej kompetencie ako nevyhnutnej súčasti plnohodnotného osvojovania cudzieho jazyka. Jazyk je odrazovým prostriedkom kultúry národa, ktorým sa odrážajú nielen predmety a javy reálneho sveta obklopujúce človeka, nielen reálne podmienky života, ale jazykom sa zhmotňuje aj spoločenské vedomie národa, jeho mentalita, národný charakter, spôsob života, tradície, morálka, systém hodnôt, životná filozofia, videnie sveta. Jazyk je klenotnica, komora kultúry, kultúrnych hodnôt chrániacich sa v slovách, v lexike, gramatike, idiomatike, prísloviach, porekadlách, folklóre, v umeleckej a vedeckej literatúre. Jazyk prenáša tieto hodnoty od pokolení k pokoleniam. Jazyk sa stáva nástrojom kultúry.

Na základe uvedených konštatácií nie je možné si nevšimnúť, že spätosť jazyka s kultúrou je evidentná, preto je potrebné túto skutočnosť v procese cudzojazyčného vzdelávania plne rešpektovať. Pochopenie takéhoto vzájomného vzťahu jazyka a kultúry, transformácia a aplikácia danej korelácie v teórii vyučovania cudzích jazykov vyúsťuje do racionálnej snahy vylepšovať proces vzdelávania a tým dosahovať efektívne výsledky.

Dosiahnuť uvedené parametre vzdelávacích výsledkov nie je možné iba poznatkami o cudzom jazyku. Tu zohrávajú dôležitú úlohu aj iné faktory, hlavne podmienky a kultúra komunikácie, spoločenská etika, hlboké fónové poznatky – konotácie a pod. Ku kultúrnym komponentom, ktoré charakterizujú národnú špecifiku, patria v prvom rade národné tradície, zvyky, kultúra každodenného spôsobu života, národné videnie sveta poukazujúce na špecifiku percepcie obklopujúceho sveta, národné zvláštnosti myslenia, v podstate celková identita určitej society. Sociokultúrne faktory zohrávajú v teórii vzdelávania cudzích jazykov jednu

z prioritných úloh, ktorá môže výrazne pozitívne ovplyvniť celkový proces výučby a finálne výsledky.

Je dôležité postihnúť a pochopiť, že dve národné kultúry nikdy nie sú totožné. Stotožňujú sa v nich iba internacionálne elementy a rozdielne sú národné, svojbytné elementy kultúry. Z toho vyplýva, že sociokultúrne národné videnie sveta sa transformuje do jazykového odrazu tejto reality, do takzvaného jazykového videnia sveta. Je preto nevyhnutné venovať pozornosť pri osvojovaní cudzieho jazyka nielen otázkam výrazovej roviny jazykových komponentov, ale aj obsahovej stránke jazykových jednotiek, to znamená, že je potrebné vo vedomí študujúcich vytvárať pojmy o nových predmetoch a javoch, ktoré nemajú analógy v ich národnej kultúre ani v materinskom jazyku (VEREŠČAGIN – KOSTOMAROV, 1990).

VÝSLEDKY

Z uvedeného môžeme dospieť k lingvodidaktickému záveru, že pri osvojovaní cudzieho jazyka je potrebné uviesť učiaceho sa cudzí jazyk do kultúrnej sféry nositeľov daného cudzieho jazyka. Inými slovami, osvojovanie cudzieho jazyka nie je možné redukovat' iba na nadobúdanie bilingválnych schopností, ale v dôsledku súvzťažnosti jazyka s kultúrou je naliehavé vytvárať predpoklady pre umožnenie stať sa aj relatívne adekvátnym nositeľom kultúry národa, jazyk ktorého je predmetom osvojovania. Táto okolnosť umožňuje vyjadriť požiadavku, že každý, kto si chce plnohodnotne osvojiť cudzí jazyk, musí podstúpiť aj určitý stupeň inonárodnej akulturácie ako dôležitej zložky komplexnej cudzojazyčnej komunikatívnej kompetencie (ROGAL, 1996, 127, ROHALOVÁ – ROHAL, 1996, 127). Uvedenú konštatáciu potvrdzujú aj názory, že osvojovanie cudzích jazykov v komunikatívnom ponímaní nie je možné bez sociokultúrnych poznatkov. Sociokultúrne komponenty pretvárajú mŕtvý jazyk na jazyk živý. Bez sociokultúrnych komponentov sa stáva živý jazyk mŕtvym a všetky umelé jazyky sa nestávajú živými, nakoľko nedisponujú týmito komponentmi (TER-MINASOVÁ, 2000, 72).

O dôležitosti sociokultúrnych poznatkov pri osvojovaní cudzích jazykov sa začalo aktívne hovoriť aj v našej odbornej literatúre. Zdôrazňuje sa, že problém, „pred ktorým stojí učiteľ cudzieho jazyka, je práve interkultúrna dimenzia, ktorá v doterajšej tradičnej výučbe všeobecného i odborného jazyka absentovala alebo sa vyskytovala sporadicky“ (BORSUKOVÁ, 2001, 237). Použitý citát prezrádza aktuálnu situáciu vyplývajúcu z faktu, že pravdepodobne najpozoruhodnejším problémom je nedostatočná príprava pedagógov cudzích jazykov v tejto oblasti na filozofických fakultách. Podobne je aj pravdivé konštatovanie, „že účastníci komunikácie hovoria zle, ak robia jazykové chyby, ale správajú sa zle, ak robia kultúrne chyby, čo mnohokrát v praxi vedie k nenadviazaniu kontaktov a zlyhaniu kontaktov“ (UŽÁKOVÁ, 2000, 296).

DISKUSIA

Prax ukazuje, že cudzojazyčné sociokultúrne poznatky absentujú takmer vo všetkých sférach tohto rozsahu, začínajú komplikovať osvojovanie už aj na takých počiatkových úrovniach, kde sa študujúci oboznamujú so spoločenskou etikou. Aj tu sa prejavuje rozdielne videnie reality (sveta). Napríklad pri odchode na nočný spánok sa Slovák lúči pozdravom „dobrú noc“, Rus pozdravom „spokojnoj noči“, Bulhar pozdravom „leka nošt“. Prejavuje sa tu určitý rozdiel v sémantike lexikálnych jednotiek – dobrý – spokojný – ľahký, čo prezrádza rozdiely v jazykovom stvárnení uvedených javov. Iný príklad z časového videnia dňa: podľa nášho jazykového videnia a jeho ekvivalentného verbálneho vyjadrenia v angličtine ukazuje značné rozdiely. „Morning“ to nie je iba „ráno“, to je čas od polnoci až do 12. hodiny dopoludnia. To znamená, že ak prídete domov o 1. hodine v noci, Angličania to konštatujú ako čas o 1 hodine ráno. V našom podvedomí je tento čas vyjadrovaný ako 1 hodina v noci.

Tento príklad tiež konkretizuje rôzne videnie sveta (reality). Podobných príkladov je veľké množstvo a nie je možné ich demonštrovať v jednom príspevku. Uvedená skutočnosť vyplýva z toho, že medzi jazykmi neexistuje úplná ekvivalencia. Nie sú možné také úplné zhody medzi jazykmi, aby existovali vo všetkých rovinách: v sémantike, vo funkciách, štylistike, konotáciách.

Naše úvahy potvrdzujú pravdivosť myšlienky, že plnohodnotné osvojovanie cudzieho jazyka nie je možné bez nadobúdania cudzojazyčnej sociokultúrnej kompetencie, určitej cudzojazyčnej akulturácie, ktorá môže zabezpečiť adekvátne bilingválne schopnosti. Táto okolnosť v rámci cudzojazyčného vzdelávania podstatne prispeje aj k dôležitým výchovným úlohám a cieľom vyjadreným v podobe humanizácie výchovného pôsobenia vzdelávacieho procesu. Dnes viac ako inokedy sa stáva naliehavou problematika výchovy k zhovievavosti, tolerancii k iným kultúram, vzbudenia záujmu a úcty k nim, prekonanie pocitu nesprávnosti, ako aj nezhôd medzi kultúrami. Ide o jeden z hlavných motívov dialógu kultúr a jeho riešenia. Preto súhlasíme aj s názorom, „že častokrát sa pojem humanizácia stáva „liekom“ na všetky problémy (FULKOVÁ, 2001, 1303).

ZÁVER

Akulturáciu v procese osvojovania cudzieho jazyka možno považovať za formatívnu komunikatívnu zložku cudzojazyčného vzdelávania, ktorá môže plniť funkciu integrujúceho komponentu vo vyučovacej praxi pri nadobúdaní komplexnej cudzojazyčnej komunikatívnej kompetencie. Stáva sa taktiež dôležitým atribútom dialógu kultúr, bez čoho nie je možné cudzojazyčné vzdelávanie. Práve dialóg kultúr demonštruje svoje aktivity a priority v zložitom priebehu tohto vzdelávania a stáva sa neodmysliteľnou súčasťou tohto procesu.

ANOTÁCIA

Úspešné výsledky v oblasti cudzojazyčnej výučby sú výrazne determinované aj osvojovaním sociokultúrnych poznatkov národa, ktorého jazyk je predmetom osvojovania. Vzájomná podmienenosť jazyka a kultúry vyžaduje aj určitý stupeň akulturácie pri nadobúdaní cudzojazyčnej komunikatívnej kompetencie. Dosiahnutie uvedeného cieľa si vyžaduje vypracovanie systému kulturologických informácií, ktoré sa stávajú permanentnou súčasťou cudzojazyčnej výučby.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

cudzojazyčná komunikatívna kompetencia, interkultúrna komunikácia, inonárodná akulturácia, integračný faktor, kulturologická hodnota, dialóg kultúr

LITERATÚRA

VEREŠČAGIN, E.M., KOSTOMAROV, V.G.: Jazyk i kul'tura. Moskva 1990.

KOSTOMAROV, V.G., PROCHOROV, J.J., ČERŇAVSKAJA, T.N.: Jazyk i kul'tura. Novoje v teorii i praktike lingostranovedenija. Moskva 1994.

ROGAĽ, M.: Usvojenije jazykovych aforizmov – važnyj komponent kul'tury inojazyčnogo obščeniija. In: Rossica Olomucensia XXXIV., Olomouc 1997, s. 93-98.

ROGAĽ, M.: Kul'turologičeskaja cennosť aforizmov – važnyj atribut obučenija russkomu jazyku inostrancev. In: Kul'turologičké aspekty vyučovania ruského jazyka a literatúry. FHV VŠPg v Nitre. Nitra 1996, s. 122-126.

ROGAĽOVÁ, E.: Russkije nominativnyje slovosočetanija v aspekte kul'turologičeskom. In: Kul'turologičké aspekty vyučovania ruského jazyka a literatúry. FHV VŠPg v Nitre. Nitra 1996, s. 127-130.

FULKOVÁ, E.: Uplatnenie humanizácie vo výchove a vzdelávaní v projekte „Milénium“. In: Medzinárodné vedecké dni 2001. Zborník vedeckých prác, V. zväzok. FEM SPU v Nitre. Nitra 2001, s. 1303-1311.

BORSUKOVÁ, H.: Osobnosť učiteľa cudzích jazykov. In: Zborník z medzinárodnej konferencie Uplatňovanie aktivizujúcich metód a foriem vyučovania vo vysokoškolskom vyučovaní. Katedra pedagogiky a psychológie FEM SPU v Nitre. Nitra 2001, s. 236-238.

UŽÁKOVÁ, M.: Interkultúrne aspekty a učebné materiály. In: Medzinárodné vedecké dni 2001. Zborník vedeckých prác, V. zväzok. FEM SPU v Nitre. Nitra 2001, s. 295-297.

TER-MINASOVA, S.G.: „Slova, slova slova ... jazyk, kultúra, mežkultúrnaja komunikacija. In: Mir ruskogo slova, č. 2, 2000, s. 72-83.

KONTAKTNÁ ADRESA

doc. PhDr. Edita Rohal'ová, CSc., doc. PhDr. Michal Rohal', DrSc.

Katedra odborného jazykového vzdelávania FEM SPU

Tr. A. Hlinku č. 2

949 76 Nitra

e-mail: Edita.Rohalova@uniag.sk, Michal.Rohal@uniag.sk

tel.: 037/6508 511, 037/6508 553

Oponent: doc. PaedDr. Hana Borsuková, CSc.